

PAŠNĀVĪBU KULTŪRA LATVIJĀ: LATVIJAS ARMIJAS 1928. GADA PIEMĒRS*

Inna Gīle

Mg. hist., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta zinātniskā asistente.

Zinātniskā tēma: 20. gadsimta Latvijas vēsture, militārās medicīnas vēsture.

Mērķis ir izpētīt pašnāvību kultūru Latvijā, ņemot par piemēru Latvijas armijā veiktās pašnāvības un to mēģinājumus 1928. gadā. Šis gads nav izvēlēts nejauši, bet aplūkots tādēļ, ka 20. gadsimta 20. gados Latvijā strauji pieauga pašnāvību skaits un 1928. gadā tas sasniedza augstāko punktu – tika izdarītas 633 pašnāvības, no kurām vīrieši veica 397, sievietes – 236. Kara sanitārās pārvaldes publicētajās Kara medicīnas statistikas grāmatās, kuras tajā laikā bija slepenas, ir pašnāvību uzskaitē par 1929.–1931. un 1932.–1934. gadu (nav zināms mēģinājumu skaits), bet 1927. un 1928. gads ir apkopots, taču nav publicēts. Rakstā apskatīti vairāki pašnāvību kultūru raksturojoši aspekti – pašnāvnieku vecums, izglītība, dienesta pakāpe, pašnāvību izdarīšanas iemesli un veids, vai pašnāvība izdarīta reibumā vai skaidrā prātā, kā arī aplūkotas pēcnāves vēstules.

Atslēgas vārdi: pašnāvības, mirstība, Latvijas armija.

Pašnāvība ir kompleksa parādība, kas saistīta ar vairākiem būtiskiem faktoriem, piemēram, ekonomiskajiem, psiholoģiskajiem, bioloģiskajiem, apkārtējās vides u.c.¹ Pētnieki, kuri pēta pašnāvību iemeslus, norāda, ka liela nozīme, kādēļ cilvēks izšķiras par pašnāvību, ir bērnībā un jaunībā piedzīvotajām traumām – fiziskai (tai skaitā seksuālai) un emocionālai vardarbībai. Par lielāko daļu gadījumu netiek ziņots. Tāpat liela nozīme ir garīgi slimiem ģimenes locekļiem (arī ar neadekvātu uzvedību), ģimenes locekļiem ar tieksmi uz pašnāvībām, sliktiem sadzīves apstākļiem un daudziem citiem faktoriem. Šādas traumas izraisa arī dusmas,

* Raksts sagatavots LU bāzes un snieguma finansējuma projekta “Letonika, diaspora un starpkultūru komunikācija” apakšprojekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” (Nr. ZD2015/BO60) ietvaros.

depresiju u.c. psiholoģiskus traucējumus. Bieži vien tieši bērnībā gūto traumu ietekme uz pašnāvību veikšanu ir nepietiekami novērtēta.²

Var izdalīt vairākus pašnāvību veicinošus faktoros. Liela nozīme ir gan mentālajiem (garīgas slimības, mentāli traucējumi u.c.), gan sociālajiem apstākļiem (bezdarbs, migrācija, negatīvi dzīves notikumi, traumas, ģimenes apstākļi, tuvinieka vai mīļotā cilvēka zaudējums, šķiršanās un attiecību problēmas u.c.), bet visbiežāk pašnāvība tika un arī mūsdienās tiek veikta vairāku apstākļu ietekmē. Riska grupas ir alkoholiķi, narkomāni, cilvēki ar ēšanas un personības traucējumiem u.c.³ Salīdzinot mūsdienu klasifikāciju ar tā laika ārstu viedokli par pašnāvību veicinošiem faktoriem, tie sakrīt. Ar jēdzienu “pašnāvību kultūra” šajā pētījumā tiek saprasts ar pašnāvības izdarīšanu saistīto apstākļu kopums, piemēram, pašnāvības cēloņi un iemesli, veids, kādā izdarīta pašnāvība, reibinošu vielu klātbūtne un atstātās pēcnāves vēstules.

Pirms pievēršamies laikam pēc Pirmā pasaules kara, jāsniedz neliels ieskats šajā jautājumā mūsdienās. 21. gadsimta otrajā desmitgadē, pēc Pasaules veselības organizācijas (*World Health Organization*) datiem, vairāk nekā 800 000 cilvēku pasaulē katru gadu izdara pašnāvību.⁴ Arī Eiropas valstu vidū pašnāvību rādītāji ir augsti. Latvija ierindojas to Eiropas Savienības valstu vidū, kur pašnāvības tiek veiktas procentuāli visvairāk attiecībā pret iedzīvotāju skaitu. Veselības organizācijas uzskata, ka šie rādītāji Latvijā ir kritiski un nepieciešami pasākumi, lai samazinātu izdarīto pašnāvību skaitu.⁵

Šobrīd Latvijā pašnāvību skaita palielināšanās bieži saistīta ar dažādiem sociāliem aspektiem, tādiem kā, piemēram, finanšu krīzes. Tā 2010. gadā, finanšu krīzes (2008–2010) nogalē, Latvijā kā pastāvīgie iedzīvotāji reģistrēti 2 120 504 cilvēki. Šajā gadā reģistrēti 30 040 mirušie (14 561 vīrieši, 15 479 sievietes), no kuriem 436 (375 vīrieši, 61 sieviete)⁶ izdarījuši pašnāvību, kas veido koeficientu 20,56 uz 100 000 iedzīvotājiem.⁷ 2010. gada otrajā pusgadā tika veikti 865 pašnāvības mēģinājumi, no kuriem 739 bija unikāli – 126 reizes pašnāvību tika mēģināts izdarīt atkārtoti.⁸

1928. gadā Latvijā bija 1 884 000⁹ iedzīvotāji, no tiem miruši 27 299 (14 335 vīrieši, 12 964 sievietes). No tiem savukārt 633 (397 vīrieši, 236 sievietes) nāves cēlonis bijusi pašnāvība, kas veido koeficientu 33,60 uz 100 000 iedzīvotājiem. No visām pašnāvībām 3,79% jeb 24¹⁰ izdarītas armijā (diemžēl nav pieejami dati par to, cik pašnāvības mūsdienās izdarītas armijā).¹¹ Salīdzinot abus koeficientus, redzams, ka pašnāvību skaits 1928. gadā krietni pārsniedz 2010. gada rādītājus.

Nenoliedzami, tāda mēroga militārā konflikta kā Pirmā pasaules kara iespaids uz sabiedrību un indivīdu kā tās daļu bija graujošs. Būtiska nozīme pašnāvību izdarīšanā bija tieši emocionālajam faktoram un arī tam, ka kara laikā daudzi bija gājuši bojā un cilvēki bija *pieraduši* pie nāves. Bieži cilvēki piedzīvoja smagus emocionālus pārdzīvojumus, uztvēra tos asāk un vēlējās tos atrisināt radikālāk. Pašnāvības iemesls varēja būt neatbildēta mīlestība, tuvinieku un apkārtējo cilvēku zaudējumi, bieži arī dzīvesvietas zaudējums, kara postījumi, rekvizīcijas, bēgļu gaitas u.c. Plašāk sāka izplatīties tādas slimības kā alkoholisms un narkomānija, īpaši karavīru vidū, kas arī ietekmēja izvēli izdarīt pašnāvību.¹² Nereti pašnāvības bija cieši saistītas ar mentāliem traucējumiem, piemēram, depresiju. Plaši izplatījās tāda garīgā slimība kā progresīvā paralīze,¹³ kas attīstījās apmēram 10–15 gadu laikā pēc sifilisa, kura izplatība kara laikā bija strauji pieaugusi, iegūšanas. Visiem minētajiem faktoriem bija būtiska nozīme pašnāvību skaita pieaugumā.

Iepriekš minētā sakarā jāatzīmē arī ārstu skaita pieaugums 20. gadsimta 20. gados, kuri specializējās tieši nervu slimībās un psihiatrijā. Tā 1925. gadā Rīgā bija 23 praktizējoši ārsti nervu slimībās un psihiatrijā, bet ar katru gadu to skaits palielinājās un 1928. gadā bija jau pieaudzis līdz 33.¹⁴ Jāatzīmē, ka pirmskara laikā Krievijas impērijā, tai skaitā Baltijas guberņās, trūka ārstu, kas specializējās šajās slimībās. Salīdzinot ar Rietumeiropu, Krievijas impērijā diezgan vēlu sākās šīs medicīnas nozares attīstība – Tērbatas Universitātē tikai 1881. gadā izveidoja psihiatrisko klīniku. Liela nozīme psihiatrijā bija 1919. gadā dibinātās Latvijas Augstskolas (vēlāk Latvijas Universitātes) Medicīnas fakultātei,

kurā atklāja Psihiatrijas katedru, un tam, ka pēckara laikā mājas aprūpi nomainīja ārstēšana stacionārā.¹⁵

Kristīgajā ticībā dzīvības atņemšanu sev vai kādam citam uztvēra kā grēku, tādēļ arī nereti pašnāvības apzīmēšanai lietoja terminu “pašslepkavība”. 20. gadsimta 20.–30. gados sabiedriskā doma pašnāvību turpināja nosodīt, bet to arī ietekmēja sabiedrībā notiekošie sociālie procesi, kuru rezultātā pašnāvību sāka saukt par “brīvo nāvi”. Tiesībsargājošās iestādes pievērsa uzmanību, vai pašnāvības veikšanā nav iesaistīta vēl kāda persona. Cilvēku, kurš bija pierunājis veikt jaunieti līdz 21 gada vecumam pašnāvību vai piegādājis līdzekļus, lai to varētu izdarīt, sodīja (līdz 1933. gadam ar spaidu darbiem līdz 8 gadiem, pēc tam – ar noteiktu laiku pārmācības namā). Visi pašnāvību gadījumi tika izmeklēti, lai pārliecinātos, vai tā tiešām bijusi pašnāvība, un noskaidrotu citu personu lomu tajā. Tika lēsts, ka pašnāvību skaits armijā neesot vidēji lielāks par pašnāvību skaitu valstī.¹⁶

20. gadsimta 20. gados pašnāvību skaits pieauga, tomēr tikai 1928. gadā tas bija sasniedzis pirmskara (1913. gada) līmeni, jo kara laikā pašnāvību skaits bija samazinājies. 20. un 30. gadu mijā pašnāvību skaits samazinājās un 30. gadu pirmajā pusē atkal nedaudz palielinājās. Tomēr prese 30. gados runāja par pašnāvību *sērgu* un tās izplešanos. Tā kā presē bieži rakstīja par veiktajām pašnāvībām, tad varēja rasties iespaids, ka tās notiek daudz vairāk nekā patiesībā.¹⁷

Latvijas armijas Kara sanitārā pārvalde statistikas datus sākusi apkopot 1929. gadā par diviem iepriekšējiem gadiem – 1927. un 1928. gadu. Statistika apkopota līdz 1934. gadam, bet publicēta tikai par 1929.–1931. un 1932.–1934. gadu.¹⁸ Šie statistikas dati bija domāti iekšējai lietošanai un bija slepeni. Tajos atrodama arī informācija par mirstību armijā un tās cēloņiem. Raksta mērķis ir izpētīt, kāda bija pašnāvību kultūra Latvijā, ņemot par piemēru Latvijas armijā veiktās pašnāvības un to mēģinājumus 1928. gadā.¹⁹

Latvijas armijai ziņas par pašnāvību skaitu citu valstu armijās šajā laikā bija nepilnīgas un fragmentāras. 1935. gadā publicētajā kara medicīnas statistikā (sk. 1. tabulu) redzams, ka laika posmā

no 1932. līdz 1934. gadam visvairāk pašnāvību izdarīts 1932. gadā Igaunijas armijā – koeficients uz 1000 karavīriem bija 1,32. Latvija turpretim ieņēmusi otro vietu – tai šajā gadā koeficients bija 0,83, pēc tam Somija ar 0,5, bet vismazākais pašnāvību skaits uz 1000 karavīriem bija Lietuvai – 0,48. Diemžēl par Somijas armiju 1933. un 1934. gadā nav datu, tāpat par Lietuvas un Igaunijas armijām 1934. gadā. Pēc visiem zināmajiem datiem, vismazāk pašnāvību izdarīts Lietuvas armijā 1933. gadā – 0,3. Latvijai šajā laikā koeficients bija 0,47, bet Igaunijai 1,17. Kopumā var novērot, ka Igaunijas armijā koeficients ir visaugstākais, pēc tam ierindojas Latvija un tad Lietuva (Somijai ir pārāk maz datu, lai novērotu tendences).

1. tabula

PAŠNĀVĪBAS UZ 1000 KARAVĪRIEM LATVIJAS, IGAUNIJAS,
LIETUVAS UN SOMIJAS ARMIJĀS 1932.–1934. GADĀ²⁰

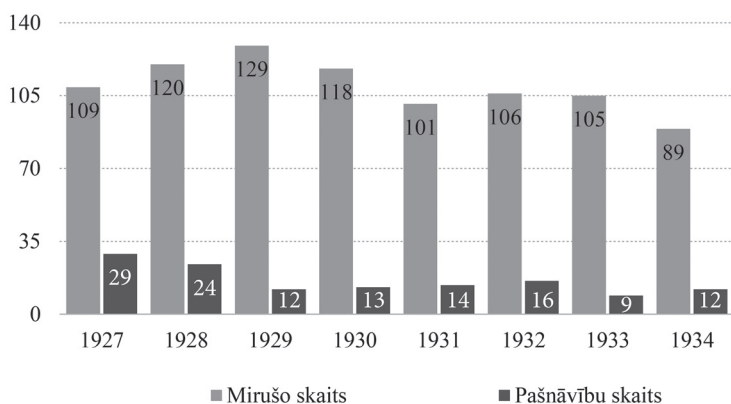
	1932	1933	1934
Latvija	0,83	0,47	0,61
Igaunija	1,32	1,17	Nav datu
Lietuva	0,48	0,3	Nav datu
Somija	0,5	Nav datu	Nav datu

Aplūkojot pašnāvību skaitu armijā no 1927. līdz 1934. gadam (sk. 2. tabulu), redzams, ka visvairāk pašnāvības izdarītas 1927. gadā – 29, bet vismazāk 1933. gadā – deviņas. 1928. gadā izdarītas 24 pašnāvības, bet pārējos gados to skaits svārstās no 12 līdz 16. Igaunijas armijā 1927. gadā pašnāvību mēģinājuši izdarīt vai izdarījuši 23, 1928. gadā – 30, 1929. gadā – 19, 1930. un 1931. gadā – katrā pa 25, bet 1932. gadā 16 cilvēki. Tātad Latvijas armijā laika posmā no 1927. līdz 1932. gadam pašnāvības izdarīja (nav iekļauts mēģinājumu skaits) 108 cilvēki, bet Igaunijas armijā izdarīja vai mēģināja izdarīt – 138 cilvēki.²¹ Tā kā 1928. gadā apzināti 10²² pašnāvību mēģinājumi Latvijas armijā, tad kopā ar pašnāvību gadījumiem (no 1927. līdz 1932. gadam) tie veido

skaitli 118. Ņemot vērā apstākli, ka turpmākajos gados Latvijas armijā pašnāvību skaits samazinājās, domājams, ka abās armijās pašnāvību un to mēģinājumu gadījumu skaits šajā periodā varētu būt līdzīgs.

2. tabula

MIRUŠIE LATVIJAS ARMIJĀ 1927.–1934. GADĀ²³

Pētniecības stāvoklis. Jautājumu par pašnāvībām Latvijā 1918.–1940. gadā pētījusi vēsturniece Ineta Lipša promocijas darbā,²⁴ kur šim tematam veltīta apakšnodaļa. Pētījumā izmantota plaša avotu bāze, un I. Lipšas darbs šobrīd ir plašākais pētījums par šo tēmu. Šis darbs izmantots arī šī pētījuma tapšanā – tas dod izpratni par vispārējo situāciju valstī, par to, kā pašnāvības uztvēra sabiedrībā, kādi bija pašnāvību iemesli, riska grupas, kā arī skaidro citus jautājumus.

Pētījumā izmantoti arī publicētie un nepublicētie statistikas dati. Pie publicētajiem pieskaitāmi statistikas dati par iedzīvotāju skaitu,²⁵ pašnāvībām valstī mūsdienās²⁶ un armijā²⁷ no 1929. līdz 1934. gadam, kā arī nervu ārstu un psihiatru skaitu Latvijā.²⁸ Pie nepublicētajiem – par pašnāvību skaitu armijā 1927. un 1928. gadā.²⁹ Statistikas dati dod izpratni par pašnāvību apmēriem valstī un armijā un to izmaiņām dažādos laika periodos.

Salīdzinājumam izmantoti arī nepublicētie statistikas dati par Igaunijas armijā veiktajām pašnāvībām.³⁰

Diemžēl 20. gadsimta 20. un 30. gados nav veikta uzskaitē par pašnāvību mēģinājumiem un to iemesliem, līdz ar to šādi dati precīzi nav zināmi. Tādēļ 1928. gadā 24 izdarītajās pašnāvībās nav iekļauti dati par pašnāvību mēģinājumiem. Precīzs to skaits nav zināms, tomēr šobrīd ir atrodami izmeklēšanas materiāli par 10 pašnāvību mēģinājumiem.³¹ Iespējams, bija vairāk, jo Pasaules veselības organizācija norāda, ka vienmēr uz katru pašnāvību ir vairāki pašnāvības mēģinājumi,³² tomēr to droši apgalvot nevar. Pētījumā apskatīti arī pašnāvību mēģinājumi, jo, neskatoties uz to, ka karavīrs izdzīvoja, arī šī rīcība raksturo pašnāvības.

No 24 Latvijas armijā 1928. gadā veiktajām pašnāvībām tikai par 13 gadījumiem saglabājušies izmeklēšanas materiāli. Darbā pētītas 13 pašnāvību (no 24) un 10 pašnāvību mēģinājumu izmeklēšanas lietas (kopā 23 gadījumi).³³ Apskatot izmeklēšanas materiālus, redzams, ka lietas nesatur viena veida informāciju. Piemēram, ir lietas, kurās var uzzināt tikai pašnāvnieka vārdu, uzvārdu un izmeklēšanas slēdzienu, bet nav norādīts ne dzimšanas gads, ne tēva vārds, ne arī karaspēka daļa. Tas apgrūtināja trūkstošās informācijas iegūvi, un tādēļ nevarēja visus aplūkojamās aspektus izpētīt par katru ierosināto izmeklēšanas gadījumu. Aplūkojot jauniešaukto pieņemšanas formulārus³⁴ nolūkā iegūt trūkstošo informāciju, bija jākonstatē, ka tur glabājās tikai Hermana Pēča (pašnāvības mēģinājums) formulārs,³⁵ bet pārējo pašnāvnieku formulāri tur neatradās. H. Pēcis pēc pašnāvības mēģinājuma dienestu turpinājis vēl vairākus gadus, iespējams, tieši tādēļ viņa formulārs ar ierakstiem saglabājies.

Tāpat izmantoti tā laika medicīnas darbinieku zinātniski pētījumi,³⁶ kas saistīti ar pašnāvību tematiku, un presē³⁷ publicētie raksti. Zinātniskie pētījumi ļāva izprast medicīnas darbinieku redzējumu par šo jautājumu. Savukārt preses izpēte ļāva ielūkoties sabiedrības attieksmē pret pašnāvībām, kā arī iezīmēja mentālos un sociālos aspektus, kas iespaidoja pašnāvību skaita pieaugumu.

PAŠNĀVNIĒKU RAKSTUROJUMS

Dzimšanas dati. Līdzīgi kā mūsdienās, arī 20. gadsimta 20.–30. gados pašnāvību riskam vairāk pakļauti bija jauni iedzīvotāji.³⁸ 20. gadu otrajā pusē Latvijā riska grupa bija jaunieši un jauni pieaugušie, kuri dzimuši 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. 1927. gadā laikrakstā *Latvijas Kareivis*³⁹ kāds virsnieks norādīja, ka armijā pašnāvības beigsies tad, kad tajā iestāsies “miera laika prece”. 20. gadsimta sākumā dzimušos dēvēja par “šaubīgo paaudzi”, “vājo paaudzi” vai “nervozo jaunatni”, kas pie vismazākajām grūtībām (neatbildētas mīlestības, slimības, trūkuma u.c. apstākļiem) bija gatavi izdarīt pašnāvību.

1928. gada 15. februārī studentu atturībnieku biedrība Melngalvju manā rīkoja disputu par pašnāvībām Latvijā, jo tolaik izdarīto pašnāvību skaits bija palielinājies. Uztājās vairāki ārsti, kuri norādīja, ka liela nozīme pašnāvību skaita pieaugumā bijusi karam. Šie cilvēki esot auguši “nenormālos” apstākļos un piedzīvojuši pārvērtību laika kļūdas – karu, bēgļu gaitas, revolūcijas utt. Laikrakstā teikts: “Šādos apstākļos dzimusi jaunatne pilna it kā sprāgstošu vielu, kas pirmā dzīves neveiksmē sprāgst un aiznes jauno dzīvību nāvē.”⁴⁰ Liela loma bija arī kara laikā valdošajiem zemajiem morāles standartiem, kuri negatīvi ietekmēja “nenobriedušus prātus”.

1928. gadā kara ministrs izveidoja īpašu komisiju, kuras uzdevums bija noskaidrot pašnāvību cēloņus armijā 1926. un 1927. gadā. Komisija uzskatīja, ka pašnāvības esot tā laikmeta sabiedrībā pastāvoša parādība un tādēļ arī armija nevarot no tās būt brīva.⁴¹ Tātad komisija secināja, ka pašnāvības nebūs izbēgamas un tās tiks īstenotas arī turpmāk.

Minētā komisija atklāja, ka pašnāvnieki galvenokārt dzimuši laikā no 1904. līdz 1906. gadam.⁴² Šī pētījuma gaitā par 1928. gadu dzimšanas datus izdevās noskaidrot 12 no 23 pašnāvību un to mēģinājumu gadījumiem. No tiem seši vīrieši bija dzimuši 1907. gadā, divi – 1906., pa vienam – 1898., 1899., 1903., 1905. gadā. Tātad pašnāvnieku vecuma kategorija šiem karavīriem bija no 21 līdz 30 gadiem. Šie dati apstiprina sabiedrībā un

medicīnas personāla vidū valdošo uzskatu, ka tieši jauni pieaugušie visvairāk izdara pašnāvības.

Jāņem arī vērā tas, ka 1923. gadā izdotajā karaklausības likumā bija teikts, ka visiem vīriešiem vecumā no 17 līdz 50 (kara ierēdņiem un virsniekiem līdz 55) gadiem jāpiedalās valsts aizsardzībā (kara gadījumā varēja mobilizēt jaunākus vai vecākus). Vidēji obligātajā dienestā Latvijas pilsoņi iestājās 20–21 gada vecumā. Ja pieteicās brīvprātīgi, tad varēja sākot ar 17 gadiem, taču visbiežāk tika pabeigta skola un tad ap 20 gadu vecumā devās uz armiju. Ja mācījās ilgāk, dienestu varēja atlikt līdz 30 gadiem.⁴³ Iespējams, šī iemesla dēļ arī pašnāvnieku starpā nav jauniešu, bet tieši jauni pieaugušie.

Aplūkojot presi, redzams, ka sabiedrību šokēja pašnāvības kā tādas, tomēr jānorāda arī uz kādu niansi, runājot par tām jauniešaukto un kara veterānu starpā. Sabiedrībā lielāku sašutumu izraisīja kara veterānu izdarītās pašnāvības, īpaši tās, kuras bija veikusi ar ordeņiem apbalvoti cilvēki. Kara veterāni bija cīnījušies par Latvijas neatkarību, bieži gūto ievainojumu rezultātā kļūstot par invalīdiem un tādēļ nespējīgi strādāt. Dažkārt ar invalīda pensiju nebija iespējams pieklājīgi dzīvot, un tādēļ nereti kara invalīds – kā presē rakstīja – bija trūkuma upuris.⁴⁴

Izglītība. Arī nepietiekama izglītība atstāja pēdas karavīru morālajā stājā. Jauniesaucamo vidū izglītības līmenis bija samērā zems – piemēram, uzreiz pēc kara, 1921. gadā no 19 309 jauniesaucamajiem 1586 bija analfabēti, tādi, kuri neprata rakstīt, bet tikai lasīt – 95. Pēc vēsturnieku Valda Bērziņa un Aināra Bambala⁴⁵ domām, šie dati parāda, ka jauniesaucamo vidū izglītības līmenis bija diezgan augsts, kam nevar piekrist, jo daudz bija tādu, kuriem bija pašmācību vai nepabeigta pamatskolas izglītība. Kaut gan pie karaspēka daļām analfabētu apmācībai izveidoja speciālus kursus (kas apliecina, ka armijas vadība arī uzskatīja, ka izglītības līmenis ir nepietiekams), kuros mācīja rakstīt, lasīt un rēķināt, tomēr karavīru morālo stāju tik niecīgs izglītības lielums jau vairs neietekmēja. Būtiska nozīme bija arī garīgai audzināšanai, ne tikai izglītībai.

Aplūkojot obligātā dienesta karavīru izglītību, redzams, ka 1933. gadā no visiem obligātā dienesta karavīriem (13 956) ar pabeigtu vai nepabeigtu augstskolas izglītību bija 4,7% (663 karavīri), ar nepabeigtu pamatskolas izglītību – 50,8% (7097), pašmācību – 2,8% (409), bet analfabēti – 1,6% (227).⁴⁶

Latvijas armijā 1928. gadā pašnāvību vai tās mēģinājumu izdarījušo 23 cilvēku vidū seši bija ar nepabeigtu pamatskolas izglītību, no kuriem divos gadījumos tās bija attiecīgi viena un trīs klases, trīs gadījumos tā bija 1. līmeņa pamatskolas, kas ir pirmās četras klases, vienā gadījumā – pagastskolas (četras vai sešas klases), vienā gadījumā – 2. pakāpes pamatskolas (sešas klases). Ar pabeigtu pamatskolas izglītību bija viens karavīrs (virsdienesta seržants Miķelis Lāčkokis), kurš arī bija izgājis Elektroniskā divīziona Sakaru dienesta instruktoru kursus. Seržantam Jānim Statkevičam bija pagastskolas izglītība, un nav līdz galam skaidrs, vai pabeigti 1923. gada 4. oktobrī iesāktie armijas Instruktoru kursi. 14 gadījumos iegūtās izglītības līmenis nav zināms.⁴⁷

Dienesta pakāpes. Pēc oficiālajiem Latvijas armijas Kara sanitārās pārvaldes statistikas datiem, no 24 pašnāvībām 22 veikuši karavīri un instruktori, 2 virsnieki, nevienu pašnāvību nav veikuši brīva līguma darbinieki.⁴⁸ Izpētot izmeklēšanas lietas, noskaidrojās, ka no pētījumā iekļautajiem 23 gadījumiem visvairāk – 16 pašnāvības mēģinājuši izdarīt vai izdarījuši kareivji un instruktori – 6, par vienu gadījumu nav skaidrības, bet pēc dokumentiem noprotams, ka tas nav bijis virsnieks. Aplūkojot tuvāk kareivju dienesta pakāpes, redzams, ka visvairāk ir kareivji (13) – no tiem viens matrozis un 12 kareivji, tad trīs instruktori ar dienesta pakāpi kaprālis un divi ar dienesta pakāpi seržants, kā arī divi jaunkareivji. Tātad kopumā visvairāk pašnāvību vai to mēģinājumu izdarījuši zemāko pakāpju karavīri.⁴⁹

PAŠNĀVĪBU KULTŪRU RAKSTUROJOŠI ASPEKTI

Pašnāvību izdarīšanas cēloņi un iemesli. Tā laika presē varēja lasīt vairākus pašnāvību izdarīšanas cēloņus. Vēsturniece Ineta Lipša tos apkopojusi – alkohols, izvirtība, modernā dzīve,

vēlme apmierināt dzīvnieciskās dziņas, bezdarbs, reliģijas trūkums, slikti materiālie apstākļi, politiskā nestabilitāte, nepiemērotas izglītības iestādes, prese, modernā literatūra, teātris, kinematogrāfs u.c. Bija pilsoņi, kuri uzskatīja, ka pašnāvību skaits samazināsies, ja aizlieds alkoholu un slēgs izprieču namus, ieviešīs preses cenzūru, stiprinās reliģiju un uzsāks citus preventatīva rakstura pasākumus. Tāpat uzskatīja, ka pašnāvnieku bēres jārīko nopietnā vienkāršībā un tajās nevajadzētu izpildīt militāras ceremonijas.⁵⁰

No 1926. līdz 1928. gadam pašnāvību iemesli Latvijā 50% gadījumu nebija zināmi, 14% – slimības, 13% – romantiski iemesli, 12% – nesaskaņas ģimenē, 11% – sociāli cēloņi (trūkums, bezdarbs u.c.).⁵¹ Aplūkojot pašnāvības izdarīšanas iemeslus Latvijas armijā, redzams, ka izmeklēšanas lietās daudzos gadījumos nosaukti vairāki, jo bieži vien tas bija vairāku apstākļu kopums, tādēļ tabulā (sk. 3. tabulu) uzskaitīti visi izmeklēšanas lietās nosauktie iemesli. Visbiežāk nosauktie ir “dzīves apnikums” un “romantiskas dabas”, četros gadījumos iemesls nav noskaidrots. Fiziskās veselības problēmas kā iemesls minēts trīs gadījumos, bet divos gadījumos – garīgās veselības problēmas. Ir arī sadaļa “sodīts vai baidījies no soda par pārkāpumiem”, kas atzīmēta trīs gadījumos, kā arī divos gadījumos “neapmierināts ar priekšniecību”.⁵²

1928. gada 4. februārī laikrakstā *Latvijas Kareivis* publicēts ziņojums⁵³ par pašnāvību iemesliem armijā. Tajā rakstīts, ka viens no pašnāvību iemesliem esot negatīva izturēšanās pret dienestu, kā arī bailes no soda par pārkāpumiem, kas daudzos gadījumos nav bijis lielāks par disciplinārsodu vai cietumsodu. Tomēr galvenais pašnāvību iemesls esot bijusi slima nervu sistēma – no tā arī izrietējis, ka pie niecīgākajiem dzīves sarežģījumiem karavīrs izšķīrās par pašnāvību.

Igaunijas armijā 1928. gadā starp 30 pašnāvību un to mēģinājumu gadījumiem nosauktie iemesli ir šādi: 12 gadījumos nav zināms vai skaidrs, sešos gadījumos sodīts vai baidījies no soda par pārkāpumiem dienestā (no tiem viens gadījumus par to, ka pazemināts dienestā), piecos gadījumos iemesls bijis romantiskas

dabas, četros – garīgās veselības problēmas, trīs – dzīves apnikums, divos – ģimenes apstākļi un pa vienam – fiziskās veselības problēmas, grūtsirdība, garīgi nepietiekami attīstīts, pārmērīga dzeršana, narkomānija.⁵⁴

3. tabula

PAŠNĀVĪBU IZDARĪŠANAS IEMESLI LATVIJAS ARMIJĀ,
1928. GADS⁵⁵

IEMESLS	SKAITS
Dzīves apnikums	7
Romantiskas dabas	5
Fiziskās veselības problēmas	3
Sodīts vai baidījies no soda par pārkāpumiem dienestā	3
Garīgās veselības problēmas	2
Neapmierināts ar priekšniecību	2
Ģimenes apstākļi	2
Grūtsirdība	2
Garīgi nepietiekami attīstīts	1
Prāta aptumšošanās	1
Pārmērīga dzeršana	1
Nav zināms/nav skaidrs	4

Aplūkosim tuvāk dažus piemērus Latvijas armijā. Smagās artilērijas pulka 4. baterijas kareivis Pēteris Arājs pašnāvību izdarījis 29. novembrī plkst. 6.20 no rīta, baterijas telpās iešaujot no karabīnes sev lodi krūtīs. Pašnāvības īsto iemeslu noteikt nav izdevies, bet izziņā norādīts, ka kareivis P. Arājs slimojis ar grūtsirdību, sūdzējies par dzīves apnikumu; sevišķi nospiestā garastāvoklī viņš novērots pēc viņa sodīšanas dienu pirms pašnāvības izdarīšanas. Viņu sodīja pulka komandieris ar trim dienām stingrā arestā par priekšniecības maldināšanu.⁵⁶

9. Rēzeknes kājnieku pulka kaprālis Leons Adiēns raksturots kā priekšzīmīgs karavīrs, bet esot nokļuvis zem “nelabu kolēģu iespaida” un sācis lietot alkoholu un dzīvot vaļīgāku dzīvesveidu,

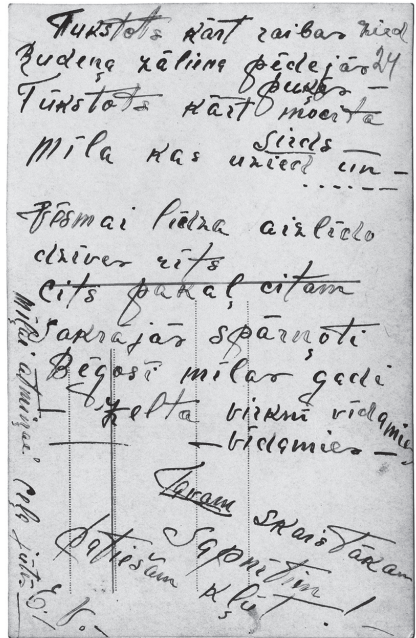
kā rezultātā saslimis ar venerisku slimību, kuru, iespējams, pielaidis arī savai līgavai. Tā visa rezultātā 13. maijā ap plkst. 19.45 apmēram 250 m no stacijas Rēzekne I izdarījis pašnāvību, iešaujot sev mutē.⁵⁷

30 gadus vecā Jāņa Sokolovska 1928. gada 27. novembrī izdarītās pašnāvības izmeklēšanas gaitā noskaidrots, ka pašnāvība izdarīta “ģimenes apstākļu un dzīves apnikuma dēļ”.⁵⁸ Izmeklēšanas materiālos atrodama informācija, ka J. Sokolovska tēvs miris pirms vairākiem gadiem, bet māte pirms dažiem mēnešiem. Viena māsa izdarījusi pašnāvību pirms 4–5 gadiem trūkuma dēļ, bet otra māsa bijusi precējusies, un J. Sokolovskis pēdējā laikā pie viņas dzīvojis.⁵⁹

Aplūkojot izmeklēšanas materiālus, redzams, ka pašnāvība izdarīta ne tikai šo iemeslu, bet arī romantisku apsvērumu dēļ – J. Sokolovskim bija sieva, ar kuru viņš bija salaulājies piecus gadus pirms pašnāvības izdarīšanas, tomēr laika gaitā sākušās nesaskaņas un, pārvācoties dzīvot pie māsas, J. Sokolovskis sācis pastiprināti lietot alkoholu un jau kādu laiku saticies ar citām sievietēm. Kādas Elzas Voicehovičas dēļ pašnāvība arī izdarīta. Šai sievietei J. Sokolovskis arī atstājis pēcnāves vēstuli, un pašnāvnieka mājās atrastas trīs šīs sievietes fotogrāfijas, kurām otrā pusē viņa ierakstījusi romantiskus dzejoļus. Viens no tiem bija rakstīts 1927. gada 20. maijā un skanēja šādi: “Riti un trūksti mans dzīvības pavedien! Spēka nav dzīvot! Spēka nav sirdī, kas mīl... Apslēpt – Un bēdināt... Jā! Šī ir Tava mazā – Ar skūpstu Elvucīts –”⁶⁰ Sieviete parakstījusies kā “Garausīte”, bet pārējās fotogrāfijās – “E.V.” un “No kaķīša priekš zaķīša ar skūpstu”⁶¹ (1. att.).

Iespējams, oficiālajos pašnāvības izdarīšanas iemeslos nav pieminēts, ka tā izdarīta aiz romantiskiem apsvērumiem, lai pasargātu ģimenes godu, jo J. Sokolovskis bijis precējies, bet sieva neesot vēlējusies dot šķiršanās atļauju. J. Sokolovskis esot precējies aiz aprēķina – sievai bijuši nedaudz labāki materiālie apstākļi kā viņam, un ar precībām viņš vēlējis uzlabot savus dzīves apstākļus.⁶²

Savukārt Vidzemes artilērijas pulka jaunkareivja Pētera Feldmaņa pašnāvības mēģinājums raksturo karavīru vidū pastāvošo attieksmi pret cilvēkiem ar runas defektiem. Naktī no 11. uz

1. att. Elzas Voicēhovičas fotogrāfija ar Jānim Sokolovskim veltītu ierakstu, 1928. gads.

Avots: LNA-LVVA, 5192-1-1124s

12. aprīli Pēteris Feldmanis gribējis izdarīt pašnāvību pakaroties. Notiekošo pamanījis feldšeris un ar aktīvu rīcību izglābis karavīru – nocēlis no cīlpas un veicis visas atdzīvināšanas procedūras, kuras bijušas veiksmīgas, un karavīrs izdzīvojis. Pašnāvības iemesls – biedru izsmejošās piezīmes un “slimošana ar nerviem”, kura, iespējams, radusies tā iemesla dēļ, ka citi viņu bieži apsmējuši, kā arī tas, ka valodas raustīšanās dēļ viņam esot bijis grūti sekot līdzī mācībām. Kā viņš pats rakstīja: “.. esmu kroplis ar valodu un dienestā citiem par izsmieklu negribu būt, lai citi mani apsmej un izmēda kā seržantu Krievīņu.”⁶³ Ārstu komisija P. Feldmaņa veselības stāvokli pārbaudīja 1928. gada 16. maijā un pēc slimību saraksta lit. C 16. panta “Neirozes un neirastēnija, kas netraucē kara dienesta izpildīšanu ārrindā, pēc pārbaudes slimnīcā”⁶⁴ viņu ieskaitīja zemessargos un atsvabināja no dienesta.

Pašnāvības izdarišanas veids. No 1926. līdz 1928. gadam populārākie pašnāvību izdarišanas veidi Latvijā bija pakāršanās – 34%, noindēšanās (visbiežāk indēties mēdza sievietes un galvenokārt ar ziepjakmeņa atšķaidījumu, kuru izmantoja ziepju ieguvē) – 24%, nošaušanās – 22%, noslicināšanās – 9% un citos veidos 11%. Vīriešu starpā dominēja pakāršanās un nošaušanās, bet sieviešu – pakāršanās un noindēšanās.⁶⁵ Pakāršanās bija izplatīts pašnāvības veids, jo bija viens no vienkāršākajiem veidiem, kā to izdarīt. Savukārt vīriešu starpā izplatītā nošaušanās bija saistīta ar to, ka armijā bija pieejami ieroči.

No visiem 23 zināmajiem izmeklētajiem pašnāvību un to mēģinājumu gadījumiem armijā 1928. gadā visvairāk – 15 pašnāvību mēģināts vai izdarīts nošaujoties – 4 gadījumos šauts galvā, 8 – krūtīs, 2 – mutē, 1 – vēderā, un 9 gadījumos iznākums bijis letāls. 4 izdarīti pakaroties, 1 saindējoties, 1 slīcinoties un 1 nav zināms kādā veidā.⁶⁶ Karavīriem bija pieejami šaujamieroči, tieši tādēļ visvairāk pašnāvību un to mēģinājumi izdarīti ar šaujamieroci.

Bija arī pašnāvnieki, par kuriem bija aizdomas, ka tie nemaz nav vēlējušies mirt, bet pašnāvību veikuši tā, lai izdzīvotu. Šāds piemērs bija kareivis Jānis Vītols, kurš pašnāvību mēģināja izdarīt 1928. gada 4. decembrī, iešaujot sev lodi kreisajā plecā. Pēc kareivja paša izteicieniem, viņš nolēmis nogalināties no dusmām par to, ka vada seržants 4. decembrī uz mācībām esot pavēlējis viņam vienam vilkt mīnu metēju apmēram 300 metrus. Notika izmeklēšana, kuras rezultātā ģenerālis Mārtiņš Peniķis ziņoja kara ministram: “Pašnāvības mēģinājumam nekāda dibināta pamata nav. Kareivis Vītols garīgi vāji attīstīts, ar nenosvērtu raksturu un kara dienestā sevi pierādījis par slinku un nolaidīgu dienesta pienākumu pildīšanā.”⁶⁷

Latgales divīzijas komandieris ģenerālis Krišjānis Berķis raksturoja kareivi Jāni Vītolu ar neglaimojošiem izteicieniem: “Darbā un vispār dienesta pienākumu izpildīšanā slinks un nolaidīgs, kamdēļ kara dienests tam izlicies grūts un sakarā ar to radušās domas par pašnāvību. Pielaižama varbūtība, ka viņš nemaz nav gribējis nogalināties, bet tikai sevi ievainot, lai tādā kārtā atsva-

binātos no dienesta pienākumu izpildīšanas un arī it kā atriebtos saviem priekšniekiem, kuri, pēc viņa ieskatiem, pāri tam darījuši.”⁶⁸

Aplūkojot pārējos lietas materiālus, redzams, ka J. Vītolam nav liegti atvaļinājumi un vadība uzskata, ka pret viņu izturējusies tāpat kā pret pārējiem, protams, nevar izslēgt iespēju, ka kāds pret J. Vītoli armijā slikti izturējies, tomēr šī situācija – ar pašnāvības mēģinājumu radīt savai priekšniecībai nepatīkšanas – ir amorāla no jebkāda viedokļa un liecina par zemām morāles normām. Lietu izbeidza, un J. Vītola mēģinājums sagādāt nepatīkšanas vadībai cieta neveiksmi.⁶⁹

Savukārt 1. Liepājas kājnieku pulka 1. ložmetēju rotas virsdieneņa seržantam Jānim Statkevičam pašnāvības mēģinājums beidzies ar iestrēgušu lodi pakausī. Viņš pašnāvību mēģinājis izdarīt, ar Mauzera sistēmas revolveri iešaujot mutē, bet palicis dzīvs. Pašnāvības iemesls nosaukts kā “dzīves apnikums izsaukts no pārmerīgas alkohola lietošanas”,⁷⁰ viņš bijis disciplināri sodīts un rupjš pret saviem padotajiem. Dzīves apnikums saistīts ar romantiskām jūtām pret Liepājā esošās “Ziemeļu” viesnīcas īpašnieka meitu. Pašnāvību mēģinājis izdarīt “Ziemeļu” viesnīcas tualetē.⁷¹

Alkohola loma. Runājot par alkohola lietošanu pašnāvnieku starpā, jāsaprot, ka bija karavīri, kuri pašnāvību veica vai mēģināja to veikt alkohola reibumā. Tomēr uzreiz jānorāda, ka nav skaidrs, vai domas par pašnāvību karavīriem radušās skaidrā prātā un alkohols lietots, lai *saņemtu drosmi* izdarīt pašnāvību, vai spontāni alkohola reibumā. Šādu informāciju būtu neiespējami arī uzzināt, jo pat tā laika izmeklēšanas materiālos nav skaidras atbildes uz šo jautājumu.

Pēc izmeklēšanas materiāliem redzams, ka no visiem 23 izmeklētajiem gadījumiem dzērumā mēģinātas vai izdarītas sešas pašnāvības (4 pašnāvības, 2 mēģinājumi). Par pārējiem nav īsti skaidrs, jo izmeklēšanas materiālos nav dota šāda informācija, bet, ja būtu atklāta alkohola klātbūtne, tad tādas ziņas lietas materiālos būtu norādītas. Tomēr šeit arī jāpiebilst, ka citās lietās ir ļoti maz informācijas vispār, tādēļ pilnībā droši to apgalvot nevar. Šī grupa veido lielāko gadījumu skaitu, un tie ir 14 (7 pašnāvības,

7 mēģinājumi). Par trim gadījumiem skaidri minēts, ka karavīri tās veikuši skaidrā prātā.⁷²

3. Jelgavas kājnieku pulka 1. ložmetēju rotas kareivis Alberts Grīnvalds pašnāvību mēģinājis izdarīt 4. jūnijā ap plkst. 11.30, ielecot Driksnas upē⁷³ no liellaivas, kura bijusi piestiprināta pie krasta, bet pašnāvnieku izglāba aculiecinieki. Izmeklēšanas lietā nav norādīts, vai kareivis to darījis reibumā vai skaidrā prātā, bet lietas materiālos atrodama kāda interesanta zīmīte/solījums sev, kuru Alberts Grīnvalds rakstījis divas dienas pirms pašnāvības, un tajā teiktais liek domāt, ka tā rakstīta reibumā. Līdz ar to karavīrs alkoholu bija lietojis neilgi pirms pašnāvības mēģinājuma.⁷⁴

Atklātnes, kuras vienā pusē attēlota kailas sievietes statuļa, otrā pusē Alberts Grīnvalds uzrakstījis:

“Solījums uz visiem pamatiem

1. Nemaucoties
2. Nedauzīties ar aukām
3. Nedzert šnabi nedzert
4. Uz balli neiet” (2. att.).⁷⁵

Šādu zīmīti Alberts Grīnvalds varēja rakstīt pēc kāda atgadījuma, kurā visticamāk viņš darījis visu to, ko ierakstījis savā solījumā vairs nekad nedarīt.

Ložmetēju rotas komandieris uzskatīja, ka A. Grīnvalds dienesta pienākumus izpilda labi un nav sodīts, ierindas apmācības novērtētas ar “labi”, bet galvas – ar “slikti”. Rakstīts, ka fiziski attīstīts labi, bet garīgi – vāji. Lietas materiālos teikts, ka Alberta Grīnvalda vecāki esot reliģiozi, bet pats alkoholu lietojot ierobežoti. Kara laikā dzīvojis Latvijā, nav devies bēgļu gaitās, tēvs miris 1915. gadā, bet māte piecus gadus vēlāk ar sirdstrieku.⁷⁶

Bieži vien alkohola reibumā karavīri uzvedās neadekvāti un nereti tika sodīti par pārkāpumiem. Ne visos gadījumos, bet lielākoties izmeklēšanas materiālos norādīta sodāmība par dienesta laikā veiktajiem pārkāpumiem. Viens no visvairāk sodītajiem karavīriem pašnāvniekiem bija 5. Cēsu kājnieku pulka saimniecības komandas dižkareivis Johans Palelions (pašnāvība). Viņa tēvs bija kalps, alkoholiķis. J. Palelions bērnībā dzīvojis trūcīgi, arī kara laikā no 1915. līdz 1920. gadam bijis bēglis un dzīvojis

Solijums uz visiem pamatiem
1. Ne ~~darīt~~ maucēt
2. Ne darīt ar maucam
3. Ne darīt šorai nedrēst
4. uz celi neit Svīnigaijs
5. Jūnijs 1928 gads Solijums
A. Grīnvalda

2. att. Alberta Grīnvalda solijums sev, 1928. gada 2. jūnijs.
Avots: LNA-LVVA, 5192-1-1114

grūtos apstākļos. Līdz iesaukšanai strādājis par laukstrādnieku. J. Paleions bieži lietojis reibinošus dzērienus un reibuma laikā veicis pārkāpumus. Kopumā bijis sodīts ar 30 dienām aresta, kā arī sodīts ar saimniecības darbiem.⁷⁷

Kapteini Frici Reinvaldu, kurš savā dzīvoklī nošāvis, Ventspils kara apriņķa priekšnieks dienesta laikā bija sodījies trīs reizes – pa vienai 1924., 1925. un 1926. gadā. 1924. gadā kapteinis sodīts ar piecām dienām stingrā arestā par degvīna dzeršanu pārvaldes telpās un lampas kupola sadauzīšanu, 1925. gadā – ar stingro rājienu pavēlē par parādīšanos uz ielas iereibušā stāvoklī, bet 1926. gadā – ar 10 dienu stingro arestu un atgādinājumu, ka tamlīdzīga atkārtotāšanās tiks stingri sodīta par piedzeršanos un trokšņošanu.⁷⁸ Arī oficiālais pašnāvības iemesls bija saistīts ar pārmērīgu alkohola lietošanu.

Pēcnāves vēstules. No visām zināmajām pašnāvībām un to mēģinājumiem kopumā 10 cilvēki atstājuši pēcnāves vēstuli vai zīmīti (pašnāvības – 7, mēģinājumi – 3). Četri karavīri vēstules nav atstājuši un par deviņiem gadījumiem nav zināms, bet visticamāk vēstules nav atstātas, jo parasti izmeklēšanas dokumentos tās uzrādījās, tomēr dažās lietās ir tikai slēdziens, iespējams, izmeklēšanas materiāli glabājās citur, tādēļ pilnīgi precīzi to apgalvot nevar.⁷⁹

Vēstules adresētas tuvākajiem cilvēkiem, ģimenes locekļiem, mīļotajām vai kādam biedram/virsniekam. 7. Siguldas kājnieku pulka 9. rotas kareivis Pēteris Ozols (pašnāvība) vēstulē uzrakstījis, ka nošausies. Daži karavīri atstāja vairākas vēstules – Miķelis Lāčkokis (pašnāvība) vienā zīmītē lūdzis, lai viņu apglabā ar militāru godu, bet otru vēstuli adresējis kādai Otilijai. Johans Paleions (pašnāvība) un Ansis Šulcs (pašnāvība) atstāja katrs pa trim pašnāvības vēstulēm. Jānis Sokolovskis, Pēteris Ozols, Jānis Grāvelsiņš, Leons Adiens (pašnāvības), Alberts Grīnvalds un Pēteris Feldmanis (mēģinājumi) – katrs pa vienai. Visvairāk pašnāvības vēstuļu uzrakstījis Artilērijas noliktavas sardzes rotas kareivis Artūrs Plēpis (mēģinājums) – kopā septiņas.⁸⁰

Par dienesta pārkāpumiem nesodītā Anša Šulca vēstules rakstītas glītā rokrakstā un ir samērā garas. Tās viņš atstājis Latgales

divīzijas virsdienesta instruktoru kursu kaprālim, to pašu kursu priekšniekam un šiem kursiem piekomandētam virsseržantam Robertam Znatnajam. A. Šulcs ar R. Znatnaju dzīvojuši vienā dzīvoklī Cēsīs, Raunas ielā 3, dz. 2. Virsseržants pēcnāves vēstuli saņēmis pa pastu.⁸¹ Tajā A. Šulcs izteicis novēlējumus citiem kursantiem, lūgumu par apbedīšanas vietu un atstājis norādījumus par personisko lietu nodošanu sievai, kurai vēstuli nebija atstājis:

“Ardievu, Robi! Ardievu visi 7. Sig. kājn. pulka kursanti un visi kursi! Novēlu Jums visiem laimīgi beigt kursus un priecīgi atgriezties savās mājās, man tas nebija nolemts, jo man liktenis bija taisījis citādāku lēmumu. Pateicos par to laipnību, ko Jūsu starpā tiku baudījis, novēlu 7. pulka instruktoriem kā mani tu-vākiem kolēģiem uzturēt stipras korporācijas saites, lai būtu visi kā viens. Lai nebūtu Jums tāds stāvoklis, kad stāvētu katrs atsevišķi. Es aizeju no šīs dzīves, jo mana dzīves stunda ir jau situ. Mana vēlēšanās būtu, lai mani guldītu manas dzimtenes Kurzemes smiltājā pie Sabiles Brinķ-Pedvāles kapos un, ja nē tas iespējams, tad Alūksnes kapos. Robi, esi tik labiņš un savāc visas manas lietišas un sapakā kastē. Veļas mazgātājai ir jāmaksā 140 rubļi, es naudu atstāšu ko samaksāt 40 rubļi un 100 rubļi dabūsi no Turčinska. Garā spiežu Jūsu rokas. A. Šulcs.”⁸² Otrā pusē vēstulei uzraksts: “Mantas lai sūta uz 3. rotu, tur mazais manas privātmantas aizsūtīs manai sievai. Ansis.”⁸³

A. Šulcam esot bijušas naudas problēmas, pēc virsseržanta R. Znatnaja teiktā, viņš neesot pratis dzīvot taupīgi, dzīvojis pāri līdzekļiem – pircis konfektes un smaržu udeņus. Tāpat esot redzēts pastaigājoties ar svešām sievietēm, kas, pēc R. Znatnaja teiktā, “ģimenes cilvēkam nepiedienētu”⁸⁴ A. Šulcs vēstulēs lūdza nevainot nevienu savā nāvē. Izmeklēšanas lietā teikts, ka A. Šulca pašnāvības iemesls neesot bijis saistīts ar dienestu, bet viņa paša dzīves apstākļiem, psihiskajām un rakstura īpašībām.⁸⁵

Septiņu pēcnāves vēstuļu rakstītājs Artūrs Plēpis dzimis 1907. gadā un 1928. gada 8. februārī iesaukts aktīvajā karadienestā. Dienesta laikā nav bijis sodīts. Pašnāvību mēģinājis izdarīt dzērumā 8. oktobrī, pakaroties mežā, Šeimaņu muižas rajonā,⁸⁶ bet nodoms nav īstenojies, jo pārplisusi siksna. A. Plēpis

ievietots Rīgas kara slimnīcā. Nākamajā dienā pēc pašnāvības mēģinājuma A. Plēpis slimnīcā atradies bezsamaņas stāvoklī. Turpmākajās dienās uz Galvenās artilērijas noliktavas virsleitnanta V. Frišmaņa jautājumiem vai nu nav atbildējis vispār, vai atbildējis ar “varbūt”. Pašnāvības mēģinājumam esot bijuši romantiski iemesli un “dzīves apnikums aiz alkohola lietošanas”.⁸⁷

Pašnāvnieka kabatās atrastas pēcnāves vēstules, papīra strēmele ar Emīlijas Preimanes adresi Sakaņā ielā 2, dz. 19, personas un atvaļinājuma apliecības, kā arī atslēgas, nauda un daži citi priekšmeti. Vēstules rakstītas sliktā rokrakstā un ar daudz kļūdām, salīdzinoši daudz īsākas nekā, piemēram, Anša Šulca atstātās vēstules. A. Plēpis vēstules adresējis: Galvenās artilērijas noliktavas vln. V. Frišmanim; laikrakstam *Jaunākās Ziņas*; kādai T. Ragovskai Viļānu ielā 1, dz. 16, Galvenās artilērijas noliktavas saimniecības komandas karavīriem un ģimenes locekļiem – mātei Annai Plēpis, mātai Almai Plēpis un brālim Valdim Plēpis, kuri dzīvojuši Tulas ielā 16, dz. 45.⁸⁸

V. Frišmanim A. Plēpis rakstījis šādi: “Frišmaņ kungs! Neprasiet man paskaidrojumus kamdēļ, bet es domāju, ka cilvēks ir brīvs un dara ko grib. Ar cienību, Plēpis.”⁸⁹ Bet Galvenās artilērijas noliktavas saimniecības komandas karavīriem: “Kolēģi! Nebriņaties, kad es šķiros no dzīves, jo es dzīvi esmu izbaudījis! Plēpis.”⁹⁰

Ģimenei adresētās vēstules bija nedaudz garākas. Mātei Annai vēstulē rakstīti šādi vārdi: “Mīļā, māmiņ! Tu saproti, un es saprotu. Tamdēļ es no dzīves šķiros ar vieglu sirdi. Ceru, ka tas kungs man piedos. Artūrs.” Mātai Almai bija veltīti šādi pēdējie vārdi: “Rudens sveiciens! Alma, neskumsti, dzīve ir sapnis, es viņu izsapņoju ātri. Mīlēt ir ļoti jauki, bet nemīlētam būt, tad labāk nedzīvot. Manas ģimietnes turi priekš sevis par piemiņu. Ar smaidu uz lūpām, Artūrs.”⁹¹

Brālim Valdim adresētajā vēstulē bija teikts: “Halo, cāli! Neskumsti, kad es ar vieglu sirdi šķiros no dzīves, jo dzīve nav nekas, tikai viegls flirts. Esi tik laipns, Cāli, un paziņo mūsu orķestrim, lai kādu dienu saspēlē priekš manis sēru maršu. Ar smaidu Tavs brālis Artūrs. Mans pulkstenis pāriet Tavā īpašumā.

Sveiciens draugiem.” Otrā pusē lapiņai uzraksts: “Neseko manās pēdās, tad tu tiksī dzīvē tālu.”⁹² A. Plēpis no Rīgas kara slimnīcas izrakstīts 16. oktobrī – astoņas dienas pēc pašnāvības mēģinājuma kā izveseļojies. Pēc šī notikuma viņu neatbrīvoja no dienesta.⁹³

Jaunākajām Ziņām A. Plēpis atstājis īsu vēstuli: “No dzīves šķiros ar smaīdu uz lūpām, jo pasaulē nav taisnības un nebūs. A. P.”⁹⁴ Savukārt T. Ragovskaī, pret kuru A. Plēpis izjutis mīlestību un kuras dēļ arī gribējis izdarīt pašnāvību, jo pēc vēstules noprotams, ka sieviete nav izjutusi to pašu pret viņu, rakstījis: “Tonīt! Ja Tu līdz šim manu mīlu nevarēji saprast, tad Tu tagad viņu saproti, līdz pēdīgai elpai Tevi mīlu. Artūrs. Tu vari dabūt manu ģīmetni, ja gribi, pie manas māsas Almas Tulas ielā 16, dz. 45.”⁹⁵

Kapteinis Fricis Reinvalds (pašnāvība), kurš savā dzīvoklī nošāvis, savukārt nav atstājis pēcnāves vēstuli, bet savā dienasgrāmatā pieminējis kādu Martas jaunkundzi (Martu Špilks), pret kuru viņam esot bijušas romantiskas jūtas. Nav īsti saprotams, vai mīlestība bijusi abpusēja un vai ar to bija saistīts iemesls pašnāvības izdarīšanai. F. Reinvalds esot mēģinājis pierunāt arī minēto sievieti izdarīt pašnāvību, bet viņam tas nav izdevies. Izmeklēšanas materiālos teikts, ka pašnāvības iemesls esot bijis “dzīves apnikums izsaukts no pārmērīgas alkohola lietošanas”.⁹⁶

Vēstules atsedz gan sociālās, gan katra pašnāvnieka iekšējās problēmas un sniedz ieskatu apsvērumos, kuri ietekmēja lēmumu izšķirties par tādu radikālu soli kā pašnāvība.

SECINĀJUMI

Pēc Pirmā pasaules kara pašnāvību skaits palielinājās, jo iedzīvotāji bija mazāk nekā iepriekš sociāli aizsargāti, kā arī kara iespaidā cieta no mentāliem traucējumiem, piemēram, nenosvērtības, depresijas un garīgām slimībām (progresīvās paralīzes u.c.). Neatkarīgi no tā, ka pašnāvību skaits tikai 20. gadu beigās sasniedza pirmskara līmeni, tas tik un tā bija ļoti augsts, jo, salīdzinot 1928. (33,60) un 2010. gada (20,56) pašnāvību koeficientu, kad Latvija

bija viena no Eiropas Savienības valstīm, kurā visvairāk izdarītas pašnāvības, redzams, ka tas ir krietni augstāks (+13,04). Tātad pašnāvību statistika pirms un pēc Pirmā pasaules kara Latvijā bija ļoti augsta. Pašnāvību skaita palielināšanās bija visa reģiona problēma pēckara laikā, jo pašnāvību skaits 1928. gadā Latvijas un Igaunijas armijās ir līdzīgs.

Pašnāvību cēloņi kā armijā, tā valstī meklējami arī pašnāvnieku vecumā, jo tie galvenokārt dzimuši 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā un bērnībā/jaunībā piedzīvojuši karu un bieži migrāciju (bēgļi). Armijā nebija pašnāvnieku bērnu, jo dienestā varēja iestāties, sākot no 17 gadu vecuma. Armijas vadība pamatoti uzskatīja, ka nepietiekama izglītība atstāja sekas uz karavīru morālo stāju, tātad iespaidoja arī pašnāvnieku daudzumu armijā, jo pašnāvību veicēji galvenokārt bija ar niecīgu, nereti nepabeigtu pamatskolas izglītību. Pašnāvnieki galvenokārt bija tieši zemāko pakāpju karavīri, jo izglītības neesamība vai tas, ka tā bija pārāk zema, traucēja uzdienēt.

Pēckara apstākļos liela nozīme pašnāvību skaita pieaugšanā bija tieši mentālajiem traucējumiem un garīgajām slimībām, jo, aplūkojot pašnāvību izdarīšanas iemeslus armijā, redzams, ka lielākā daļa no zināmajām pašnāvībām izdarīta nevis sociālu iemeslu, bet gan mentālu traucējumu dēļ. Igaunijas armijas noskaidrotie pašnāvību iemesli ir līdzīgi, tādēļ var uzskatīt, ka tie lielākajā daļā gadījumu saistīti ar kara radītajiem mentālajiem traucējumiem un garīgām slimībām.

Lielākā daļa pašnāvību armijā izdarītas ar šaujamieroci, jo tie karavīriem bija pieejami. Otrs izplatītākais pašnāvības izdarīšanas veids armijā – pakāršanās – ieņēma valstī pirmo vietu, jo to varēja viegli izdarīt un tam nebija nepieciešami kādi speciāli līdzekļi vai vielas. Bija arī pašnāvnieki, kuri nevēlējās mirt, bet tikai sevi ievainot, lai ieriebtu priekšniecībai, tādēļ par katru gadījumu izmeklēšanas gaitā centās noskaidrot priekšniecības atbildību, ko darīja arī tādēļ, lai izvērtētu un novērstu patvaļīgu dienesta pilnvaru izmantošanu.

Pašnāvnieku vidū bija izplatīta alkohola lietošana, tādēļ izmeklēšanas materiālos izdarītas atzīmes par “attiecībām ar alko-

holu”, ziņas par alkohola klātbūtni organismā, kā arī izraksti par pārkāpumiem dienestā, kuri bieži bija pastrādāti tieši alkohola reibumā. To, vai pašnāvība bija ar iepriekšēju nodomu vai spontāna ideja, kas radusies alkohola reibumā, nav iespējams precīzi pateikt, jo izmeklēšanas materiālos šādas informācijas visbiežāk nav, tomēr pēc liecinieku liecībām redzams, ka tikai retais par pašnāvību bija runājis iepriekš, tādēļ var uzskatīt, ka biežāk doma par pašnāvību dzima spontāni, kādas situācijas iespaidā.

Daudzos gadījumos pēcnāves vēstules raksturo pašnāvnieka emocionālo stāvokli, jo ļauj izprast pašnāvnieka tā brīža emocijas, piemēram, skumjas, dusmas, vilšanos u.c. Tās atspoguļo pašnāvnieku individuālās rakstura īpašības, jo vieni tās rakstījuši steigā, nepārdomāti, ar daudzām kļūdām un nevīžīgi, savukārt citi tām veltījuši laiku un rakstījuši glītā rokrakstā. Pēcnāves vēstulēs var novērot pašnāvnieka vēlmi pēc uzmanības, jo daži atstājuši vairākas, katru adresētu citam cilvēkam, Artūra Plēpja gadījumā no septiņām vēstulēm viena adresēta laikrakstam *Jaunākās Ziņas*. Kopumā pašnāvību kultūra armijā raksturo pašnāvību kultūru valstī, jo armijā atspoguļojās tās pašas problēmas.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Māris Taube, Aija Pelne, Toms Pulmanis (2011). *Garīgā veselība Latvijā 2010. gadā. Tematiskais ziņojums*. Rīga: Veselības ekonomikas centrs, 33. lpp. Pieejams: <http://www.vmnvd.gov.lv/uploads/files/4ec52feb739cd.pdf> (skatīts 28.10.2017.).
- ² Amresh Shrivastava, Megan Kimbrell, David Lester (2012). *Suicide from a Global Perspective: Psychosocial Approaches*. New York: Nova Science Publishers Inc., pp. 47–48.
- ³ Komisijas atzinumi par pašnāvību iemesliem. *Latvijas Kareivis*, Nr. 28, 04.02.1928., 1. lpp.; Shrivastava, Kimbrell, Lester. *Suicide from a Global Perspective: Psychosocial Approaches*, pp. 43–51.
- ⁴ Suicide. Fact Sheet. Pieejams: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/en/> (skatīts 22.01.2018.).
- ⁵ Taube, Pelne, Pulmanis. *Garīgā veselība Latvijā 2010. gadā. Tematiskais ziņojums*, 32. lpp.
- ⁶ Turpat, 37. lpp.
- ⁷ Publiski nav pieejami dati, cik pašnāvības izdarītas Latvijas armijā 2010. gadā.

- ⁸ Taube, Pelne, Pulmanis. *Garīgā veselība Latvijā 2010. gadā. Tematiskais ziņojums*, 39. lpp.
- ⁹ Marģers Skujenieks (1928). *Latvija 1918.–1928. gados*. Rīga: J. Pētersona spiestuve, 5. lpp.
- ¹⁰ Šajā skaitlī nav iekļauti pašnāvību mēģinājumi.
- ¹¹ Jānis Kocers. Pašnāvības statistika Latvijā un Rīgā, pirms kara, pa kara laiku un pēckara gados. *Latvijas Ārstu Žurnāls*, Nr. 7–8, 01.07.1930., 160.–175. lpp.; Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__iedz__mirst/IM0011.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 (skatīts 26.09.2017.).
- ¹² Hermanis Budulis (1938). *Latvijas galvas pilsētas Rīgas Sarkankalna slimnīcas vēsture 1862.–1937*. Rīga: Pilsētas valdes izdevums, 190.–194. lpp.; Kādēļ dzērāji un narkotiķi liekami darbanamā. *Brīvā Zeme*, Nr. 39, 16.02.1939., 2. lpp.
- ¹³ Progresīvā paralīze (latīņu val. *paralysis progressiva*) – viena no smagākajām psihiskajām slimībām, kas saistīta ar sifilisa izraisītiem galvas smadzeņu, galvenokārt garozas, bojājumiem. Tai raksturīgi progresējoši psihiskas dabas traucējumi, kam seko dziļa plānpratība. Rodas 10–15 gadus pēc inficēšanās ar sifilisu. (No: A. Bļugers (atb. red.) (1984). *Populārā medicīnas enciklopēdija*. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija.)
- ¹⁴ *Latvijas medicīnas adrešu grāmata* (1925). Rīga: ARGUS, 15. lpp.; *Latvijas medicīnas adrešu grāmata* (1926). Rīga: ARGUS, 20. lpp.; *Latvijas medicīnas adrešu grāmata* (1927). Rīga: ARGUS, 24. lpp.; *Latvijas medicīnas adrešu grāmata* (1928). Rīga: ARGUS, 26. lpp.
- ¹⁵ Ieva Libiete (2014). *Psihiatrijas attīstība Latvijā no 1918. līdz 1940. gadam*. Promocijas darbs. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 24.–25., 68. lpp.; Buduļu ģimenes stipendija. Pieejams: <http://www.vitolufonds.lv/stipendijas/privatpersonu/budulu-gimenes-stipendija> (skatīts 05.02.2015.).
- ¹⁶ Ineta Lipša (2009). *Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918–1940*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 143.–144. lpp.
- ¹⁷ Turpat, 151.–152. lpp.
- ¹⁸ *Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (Rīga, turpmāk: LNA-LVVA), 3413–1–350 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1927. gadu), 352 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1928. gadu), 354 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1929. gadu), 356 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1929.–1931. gadu), 357 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1930. gadu), 358 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1932. gadu), 360 (Latvijas armijas medicīniski statistiskais gada pārskats par 1933. gadu); *Kara medicīnas statistika, 1928–1931* (1933). Rīga: Kara sanitārā pārvalde, 30. lpp.; *Kara medicīnas statistika, 1932–1934* (1935). Rīga: Kara sanitārā pārvalde, 34. lpp.
- ¹⁹ Šajā rakstā nav aplūkotas pašnāvības kara veterānu, kas neatradās dienestā, un kara invalīdu vidū. Kaut gan šajā grupā bija daudz pašnāvību, tā neatradās aktīvajā armijā, un šai grupai jāvelta atsevišķs pētījums.
- ²⁰ *Kara medicīnas statistika, 1932–1934*, 52. lpp.

- ²¹ *Igaunijas Nacionālais arhīvs (The National Archives of Estonia, Tallina, turpmāk: ERA)*, 499–2–63, 27.–48. lp.
- ²² *LNA-LVVA*, 5192–1–1112 (Andrejs Augurskis), 1114 (Alberts Grīnvalds), 1115 (Teodors Bērtulis), 1116 (Pēteris Feldmanis), 1121 (Jānis Statkevičs), 1122 (Artūrs Plēpis), 1123 (Herманis Pēcis), 1126 (Jānis Vītols), 1129 (Jermijs Ivanovs), 1131 (Filips Ivanovs).
- ²³ *LNA-LVVA*, 3413–1–350, 352, 354, 356, 357, 358, 360.
- ²⁴ Lipša. *Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918–1940*.
- ²⁵ Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__iedz__mirst/IM0011.px/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0 (skatīts 26.09.2017.).
- ²⁶ Taube, Pelne, Pulmanis. *Garīgā veselība Latvijā 2010. gadā. Tematiskais ziņojums*, 39. lpp.
- ²⁷ *Kara medicīnas statistika, 1928–1931; Kara medicīnas statistika, 1932–1934*.
- ²⁸ *Latvijas medicīnas adresu grāmata (1925)*, 15. lpp.; *Latvijas medicīnas adresu grāmata (1926)*, 20. lpp.; *Latvijas medicīnas adresu grāmata (1927)*, 24. lpp.; *Latvijas medicīnas adresu grāmata (1928)*, 26. lpp.
- ²⁹ *LNA-LVVA*, 3413–1–350, 352, 354, 356, 357, 358, 360.
- ³⁰ *ERA*, 499–2–63, 27.–48. lp.
- ³¹ *LNA-LVVA*, 5192–1–1112 (Andrejs Augurskis), 1114 (Alberts Grīnvalds), 1115 (Teodors Bērtulis), 1116 (Pēteris Feldmanis), 1121 (Jānis Statkevičs), 1122 (Artūrs Plēpis), 1123 (Herманis Pēcis), 1126 (Jānis Vītols), 1129 (Jermijs Ivanovs), 1131 (Filips Ivanovs).
- ³² Suicide. Fact Sheet. Pieejams: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs398/en/> (skatīts 22.01.2018.).
- ³³ *LNA-LVVA*, 5192–1–1112, 1114, 1115, 1116, 1121, 1122, 1123, 1126, 1129, 1131; *Kara medicīnas statistika, 1928–1931*, 30. lpp.; *Kara medicīnas statistika, 1932–1934*, 34. lpp.
- ³⁴ *LNA-LVVA*, 5601–4.
- ³⁵ Turpat, 5601–4–106, 4.–5. lp.
- ³⁶ Kocers. Pašnāvības statistika Latvijā un Rīgā, pirms kara, pa kara laiku un pēckara gados; Zinātnieki par pašnāvībām Latvijā. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 38, 16.02.1928., 4. lpp.
- ³⁷ Virsnieks. Par pašnāvībām armijā. *Latvijas Kareivis*, Nr. 141, 30.06.1927., 2. lpp.; I. A. Kādu iemeslu dēļ armijā notikušas pašnāvības. *Pēdējā Brīdī*, Nr. 27, 03.02.1928., 3. lpp.
- ³⁸ Zinātnieki par pašnāvībām Latvijā. *Jaunākās Ziņas*, Nr. 38, 16.02.1928., 4. lpp.
- ³⁹ Virsnieks. Par pašnāvībām armijā, 2. lpp.
- ⁴⁰ Zinātnieki par pašnāvībām Latvijā, 4. lpp.
- ⁴¹ I. A. Kādu iemeslu dēļ armijā notikušas pašnāvības, 3. lpp.
- ⁴² Turpat.
- ⁴³ Kara klausības likums. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 154, 20.07.1923., 1. lpp.
- ⁴⁴ Invalīdu balsis. *Lāčplēsis*, Nr. 10, 11.11.1928., 40. lpp.; Grs. Kara invalīdu dzīve. *Lāčplēsis*, Nr. 14, 11.11.1932., 24. lpp.
- ⁴⁵ Valdis Bērziņš, Ainārs Bambals (1991). *Latvijas armija*. Rīga: Zinātne, 57. lpp.

- ⁴⁶ Turpat, 104. lpp.
- ⁴⁷ *LNA-LVVA*, 5192-1-1109 (Ansis Jordans), 1110 (Miķelis Lāčkovs), 1111 (Johans Paleions), 1112 (Andrejs Augurskis), 1113 (Fricis Reinvalds), 1114 (Alberts Grīnvalds), 1115 (Teodors Bērtulis), 1116 (Pēteris Feldmanis), 1117 (Pēteris Ozols), 1118 (Egons Fiks), 1119 (Leons Adiens), 1120 (Teodors Simansons), 1121 (Jānis Statkevičs), 1122 (Artūrs Plēpis), 1123 (Hermanis Pēcis), 1124 (Jānis Sokolovskis), 1125 (Pēteris Arājs), 1126 (Jānis Vītols), 1129 (Jeremijs Ivanovs), 1131 (Filips Ivanovs), 1131 s (Ansis Šulcs), 1132 (Jānis Grāvelsiņš un Pēteris Liepiņš).
- ⁴⁸ *LNA-LVVA*, 3413-1-352, 5.-6. lp.
- ⁴⁹ Turpat, 5192-1-1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131, 1131 s, 1132.
- ⁵⁰ Lipša. *Sabiedriskā tikumība Latvijā, 1918-1940*, 146.-148. lpp.
- ⁵¹ Kocers. Pašnāvības statistika Latvijā un Rīgā, pirms kara, pa kara laiku un pēckara gados, 162. lpp.
- ⁵² *LNA-LVVA*, 5192-1-1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131, 1131 s, 1132.
- ⁵³ Komisijas atzinumi par pašnāvību iemesliem. *Latvijas Kareivis*, Nr. 28, 04.02.1928., 1. lpp.
- ⁵⁴ *ERA*, 499-2-63, 27.-48. lp.
- ⁵⁵ *LNA-LVVA*, 5192-1-1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131, 1131 s, 1132.
- ⁵⁶ Turpat, 5192-1-1125, 1.-14. lp.
- ⁵⁷ Turpat, 1119, 1.-22. lp.
- ⁵⁸ Turpat, 1124. s. l.
- ⁵⁹ Turpat.
- ⁶⁰ Turpat, 23. lp.
- ⁶¹ Turpat, 23., 24., 25. lp.
- ⁶² Turpat.
- ⁶³ Turpat, 5192-1-1116, 1.-16. lp.
- ⁶⁴ Slimību un fizisku trūkumu saraksts: Lit. C. *Valdības Vēstnesis*, Nr. 15, 20.01.1938., 1. lpp.
- ⁶⁵ Kocers. Pašnāvības statistika Latvijā un Rīgā, pirms kara, pa kara laiku un pēckara gados, 162. lpp.
- ⁶⁶ *LNA-LVVA*, 5192-1-1109, 1110, 1111, 1115, 1117, 1118, 1119, 1121, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131 s.
- ⁶⁷ Turpat, 5192-1-1126, 1. lp.
- ⁶⁸ Turpat, 1.-66. lp.
- ⁶⁹ Turpat.
- ⁷⁰ Turpat, 5192-1-1121, 1.-37. lp.
- ⁷¹ Turpat.
- ⁷² Turpat, 5192-1-1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131, 1131 s, 1132.

- ⁷³ Lielupes atteka Jelgavas teritorijā.
⁷⁴ *LNA-LVVA*, 5192-1-1114.
⁷⁵ Turpat, 10. lp.
⁷⁶ Turpat, 1.-29. lp.
⁷⁷ Turpat, 5192-1-1111, 1.-33. lp.
⁷⁸ Turpat, 5192-1-1113, 10. lp.
⁷⁹ Turpat, 5192-1-1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1129, 1131, 1131 s, 1132.
⁸⁰ Turpat, 5192-1-1110, 1111, 1114, 1116, 1117, 1119, 1122, 1124, 1131 s, 1132.
⁸¹ Turpat, 5192-1-1131 s, 50. lp.
⁸² Turpat, 49. lp.
⁸³ Turpat.
⁸⁴ Turpat, 50. lp.
⁸⁵ Turpat, 7., 51. lp.
⁸⁶ Rīgas rajonā, Šķirotavā.
⁸⁷ *LNA-LVVA*, 5192-1-1122, 1.-41. lp.
⁸⁸ Turpat, 4. lp.
⁸⁹ Turpat, 23., 24. lp.
⁹⁰ Turpat, 17., 18. lp.
⁹¹ Turpat, 25., 26. lp.
⁹² Turpat, 14. lp.
⁹³ Turpat, 39. lp.
⁹⁴ Turpat, 21., 22. lp.
⁹⁵ Turpat, 27., 28. lp.
⁹⁶ Turpat, 5192-1-1113, 1.-10. lp.

SUICIDE CULTURE IN LATVIA: EXAMPLE OF YEAR 1928 IN THE LATVIAN ARMY

Inna Gīle

Mg. hist., scientific assistant, Institute of Latvian History, University of Latvia.

Research interests: 20th century history of Latvia, history of military medicine.

The aim is to investigate suicide culture in Latvia, taking as an example the suicides and attempts of them in the Latvian Army in 1928. This year has not been chosen by accident, but has been considered because of the rapid increase of suicides in Latvia in the 1920s, reaching the highest point in

1928 – 633 suicides were performed (unknown number of attempts), of which 397 were made by men, and 236 – by women. In the books of the War Medical Statistics published by the Military Sanitary Administration, which were secret at that time, suicide records are summarized for years 1929–1931 and 1932–1934 (unknown number of attempts), years 1927 and 1928 have been summed up, but were not published for some unknown reason. For the purpose of reaching the objective, several aspects are considered – suicide birth dates, education, grade of service, reasons for suicide and if the suicide is committed while sober or drunk, as well as post-mortem letters.

Keywords: suicide, mortality, Latvian Army.

Summary

Suicide is a complex phenomenon associated with several key factors, such as economic, psychological, biological, environmental and others. The influence on the mental health of the community of such military conflict as the First World War was undeniable, because suicides were often closely linked to mental disorders, such as depression.

During the First World War, the number of suicides decreased, rising again in the 1920s, but only in 1928 it reached pre-war (1913) levels. The number of suicide attacks in the end of 1920s and beginning of 1930s declined, slightly increasing again in the first half of the 1930s. At the end of the 1920s, the press wrote about suicide *disease* and the spread of it. Since the press talked about suicides often, it might have seemed that they happened even more often than it actually did, although it must be acknowledged that, irrespective of the exaggeration of the press, data confirm, that the number of people killed in suicide was high at that time.

Of all the suicides committed in 1928, 3.79% or 24 were committed in the army. Between 1927 and 1934, the most suicides were committed in 1927 (29), but the least (9) were committed in 1933; in other years the number of suicides varies from 12 to 16. So, in the Latvian Army, during this time, 108 people committed suicide. Thirteen (from 24 suicides committed in 1928) suicides and ten suicide attempts are being investigated in the thesis (a total of 23 cases).

In the second half of the 1920s, the suicide-risk group in Latvia was comprised of young people and young adults born in the late 19th century and early 20th century, who had experienced war and revolution. The phenomenon was also reflected in the army – for 12 cases it was pos-

sible to find out the birth data and they showed that the age category for wilful suicides was between 21 and 30 years. These data confirm the dominant opinion at that time, that mostly young adults committed suicide.

Among the recruits, the level of education was rather low – for example, in 1933, the percentage of all compulsory military soldiers (13 956) with completed or incomplete higher education was 4.7% (663 soldiers), but with incomplete primary education – 50.8% (7097), with self-education – 2.8% (409), and illiterate – 1.6% (227). In the Latvian Army, in 1928, of 23 people, suicide or attempted suicide was carried out by six persons with unfinished elementary school education, of which in two cases it was one and three classes, in three cases it was the 1st level elementary school education (first four classes), in one case it was parish school (four or six classes), one case – 2nd grade elementary school (six classes). Only one soldier had completed primary school education. The majority of suicides were carried out by lower-level soldiers – 22 of 24 suicides were committed by soldiers and instructors, and two by officers.

Suicide culture is characterized by several aspects, one of which is the cause of suicide, which often was a combination of several circumstances. The most commonly named are “being tired of life” and “romantic issues”, in four cases the cause has not been clarified. Physical health problems are mentioned in three cases, and in two – mental health problems. Interestingly, there is a section called “Fear of punishment of penalties for violations”, which has been the cause in three cases, as well as “dissatisfied with the leadership” in two cases.

In general, the most common type of suicide in Latvia was hanging, then poisoning, but only third – shooting. In the army the most – fifteen suicides or attempts – have been done by shooting, four by hanging, one by poisoning, one by drowning and one – not known. Soldiers had the access to weapons, which is why most suicides and attempts were carried out with a gun.

According to the materials of the investigation, it is obvious that of all 23 cases investigated, six suicides were attempted or committed while drunk (four suicides, two attempts). The others are not clear, as the investigation materials do not contain relevant information. In three cases it is mentioned that the soldiers were sober. Often under the influence of alcohol soldiers behaved inadequately and were frequently punished for violations. Several investigation materials show conviction for offenses committed during the service, which in some cases had also led to suicide.

A total of ten people have left a post-mortem letter or a note (seven suicides, three attempts). Four soldiers have not left letters, but for nine soldiers, it is not known. Letters were addressed to the closest people, family members, loved ones or a fellow member / officer. Most of the soldiers left one post-mortem letter or a note, but some others – Johans Palelions (suicide) and Ansis Šulcs (suicide) left three each. The most suicidal letters were written by Artūrs Plēpis, Artillery Warehouse guard soldier (attempt) – a total of seven.